

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΝΗΣ 1878

ΚΑΙ ΟΙ ΔΕΚΑ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Η επανάστασις ἀνά τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας εἶχεν ἐκρηγῆ, καὶ ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, τὸ Πήλιον καὶ ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἑλλάδα ἦλθον οἱ ἐπαναστάται, καὶ διήγειρον τοὺς κατοίκους, ἀναμένοντας πρὸ πολλοῦ (διότι ἦτο γνωστὸν ὅτι ἡ Τουρκία ἐνικᾶτο ὑπὸ τῶν Ῥώσων). Δὲν γνωρίζω ἂν προηγήθησαν ἀπόστολοι ταύτης ἀνά τὰ χωρία τῆς Θεσσαλίας, ἥτις ἐστὲναζεν ἐπὶ αἰῶνας, ἔμαθον ὅμως, ὅτι μόλις ἤρχοντο οἱ ἐπαναστάται, οἱ περισσότεροι ἐτρέχον νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν γαλάζια σημαία τῆς πατρίδος καὶ ὀπλισθέντες, ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἔπεσαν ἐνδόξως γιὰ τὴν πίστιν καὶ πατρίδα, ἅτινα τόσον ὀλίγον ἢ παροῦσα γενεὰ σκέπτεται. Καὶ πόσοι ἄγνωστοι μάρτυρες ὑπάρχουν τῆς ἀποτυχούσης μὲν ἐπαναστάσεως ταύτης, ἀλλὰ τῆς δωρησάσης τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν μας, ἐν ἧ, ὡς γνωστὸν, ἐγένοντο αἱ σπουδαιότεραι μάχαι τῶν λατῶν, αἱ κρίνασαι τὴν τύχην ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ἦτο τὸ πεδῖον τῶν μαχῶν τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα μας.

Καὶ δὲν ὑπάρχει γωνία τις αὐτῆς νὰ μὴ ἤκουσε κλαγγὴν ὄπλων, καὶ ἰαχὰς νικητῶν, ἀλλὰ καὶ οἰμωγὰς ἠττημένων, καὶ ἡ ἐριβόλαξ Θεσσαλία εἶνε ποτισμένη μὲ αἷμα τόσων ἐθνῶν, ποὺ δὲν ἐγνώρισε, πιστεύω, ἄλλη χώρα! Καὶ ἔπρεπε παρά τινος Θεσσαλοῦ νὰ ἐρευνηθῆ ἐπισταμένως πολεμικῶς, νὰ ἀναγραφῶσι δηλ. αἱ γενόμεναι μάχαι, οἱ δράσαντες μεγάλοι καὶ μικροὶ καὶ νὰ καταρτισθῆ ἐν μαρτυρολόγιον, ἵνα εἶναι ὑπόδειγμα τοῖς μεταγενεστέροις, ἀλλὰ καὶ καύχημα τῶν Θεσσαλῶν. Ἄλλὰ θὰ εὑρεθῆ τις; Περιγράφω τὴν ἐξεγερσιν τῆς Βουλγαρινῆς καὶ δὴ τοὺς κρουρηθέντας 10 μάρτυρας αὐτῆς.

Τῆς Βουλγαρινῆς, κειμένης ἀνωθεν τοῦ Ἄλφακλάρ (νῦν Καλαμακίου) ὅπερ κατοικεῖτο ὑπὸ Τούρκων (μεθ' ὧν εἶχον πάντοτε διενέξεις οἱ Βουλγαρινωῖται· ἀλλοίμονον ἂν διήρχετο ἐπὶ ὄνου πρὸ τῶν Τούρκων ποὺ κάθονταν στὰς γηραιὰς πλατάνους, εὐρισκομένας καὶ νῦν, μὲ τὰ τσιμπούκια τῶν, καὶ δὲν κατέβαινες νὰ εἴπης τὸ «πολλά τὰ ἔτη ἀγάδες μου»), μόλις ἐσάλπισε τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα ἀνά τὴν Θεσσαλίαν, οἱ προὔχοντες ἤρχισαν τὰς μυστικὰς συσκέψεις, χωρὶς νὰ τολμήσωσι τι ὡς στερούμενοι ὄπλων. Ὅτε πρὸς χαρὰν τῶν, ἀφίχθησαν ἐκ Καναλιῶν καὶ Μακρυνίτισης κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου 1878 ὑπὸ τὸν Θ. Κολωνιάτην ἢ Τσιλιπίτσαρην ἐπαναστάται, ἐν οἷς ὁ Παπακώστας ἰατρός, Γαρέφης, Κατσούδας, Χαρίσης καὶ Τσέλιος φέροντες καὶ τινα πολεμοφόδια. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἦλθον ἐκ Κεραμιδίου ὑπὸ τὸν Γ. Γιαννάκην 70 κεραμιδιῶται, ἐξεγερθέντες πρωτύτερα.

Φαίνεται ὅτι εἶχον προειδοποιήσει τὴν ἐλευσίαν τῶν, διότι ὄλον τὸ χωρίον ἦτο ἀνάστατον καὶ ζωηρὸν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καί, πρὸ τῶν τριῶν Τούρκων εὐρισκομένων ὡς δεκατιστῶν ἐκεῖ καὶ ἐνὸς Γκέκα διαπορουμένων... διήρχοντο τινες ἐπιδεικτικῶς!

Καὶ ἐνόησαν, ὅταν περὶ τὴν 10ην ὥραν ἐφάνησαν ἐρχόμενοι οἱ ἐπαναστάται καί... ἐτρέξαν νὰ φύγωσι, καὶ οἱ μὲν Τούρκοι ἔφυγον ἔξω τοῦ χωρίου καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τῆς ἄνω ὁδοῦ διὰ Κουκουράβαν καί, ἐπειδὴ ἦσαν ὄρατοί, ἐπυροβολήθησαν παρά τῶν ἡμετέρων ἀνεπιτυχῶς, ὁ δὲ Γκέκας μὴ προφθάσας ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Παπαγεωργίου, καί, ἀργότερα πεισθεὶς καὶ πεισθεὶς παρεδόθη. Τοῦτον, παρά τὴν θέλησιν τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν σωφρονεστέρων Βουλγαρινωτῶν, δυστυχῶς ἐδολοφόνησαν ἔξωθεν τοῦ χωρίου ἀνωθεν τῶν Μύλων, ἀπολυθέντα δῆ-

θεν καὶ ὀδεύοντα διὰ Κουκουράβαν, στὲς Μαυρομουριές.

Τοῦτο, ὅπερ ἐθεωρήθη πολὺ δικαίως βάνουσον καὶ παρὰ τῶν Τούρκων τῶν ἐλθόντων μετέπειτα μετὰ τὴν μάχην τῆς Κουκουράβας ἐκεῖ, ἐτρόμαξε τοὺς Βουλγαρινωῖτας, ἴσως δὲ νὰ συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν κατακρεούρησιν τῶν 10 μαρτύρων.

Μόλις λοιπὸν ἦλθον οἱ ἐπαναστάται, οἵτινες διαιμοιράσθησαν εἰς οἰκίας προὔχοντων, πολλοὶ συνετάχθησαν μετ' αὐτῶν, ἔλαβον ὄπλα καὶ ἐτακτοποιοῦντο, ὅτε ἀφίχθη τις ἐκ Κουκουράβας καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἔρχονται Τούρκοι ἐκεῖ, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι (οὐχὶ ἀληθῶς ὅμως, διότι ἦσαν πολλοί.).

Τότε ὁ Θ. Τσελεπίτσαρης εἶπεν: «Ἄν εἶνε ὀλίγοι, θὰ τοὺς πιάσωμε σκλάβους». Διέταξε δὲ νὰ πηγαίνωσιν οἱ ντόπιοι ὑπὸ τὸν Γ. Γιαννάκην διὰ τῆς Μονῆς Καμπάνας καὶ ταμπουριασοῦν ἀνωθεν τῆς Κουκουράβας πρὸς Α., αὐτὸς δὲ μὲ τὸ σῶμά του διὰ τῆς μόνης κατ' εὐθείαν ὁδοῦ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Μαυροβουνιοῦ ἐξεκίνησεν, ἀφοῦ συνεβούλευσε τοὺς πρώτους νὰ μὴ ντουφεκίσουν, ἂν δὲν ἀκούσουν ντουφεκία ἀπ' τὸ δικό του σῶμα.

Ἐφθασε δὲ ἔξωθεν τῆς Κουκουράβας πρὸς ΝΑ, ἐγένετο ἡ μάχη Κουκουράβας, ἐνικήθησαν οἱ δικοὶ μας ὡς ὀλιγώτεροι καὶ ὡς ἄνευ σχεδίου πολεμήσαντες καὶ ὑπεχώρησαν εἰς Βουλγαρινὴν πάλιν.

Καὶ οἱ μὲν ἐπαναστάται ἐξεκίνησαν διὰ Κεραμιδί. Ἐκ δὲ τῶν κατοίκων μερικοὶ ἔφυγον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀφέντες τὰ πάντα πρὸς Κεραμιδί, καὶ ἐκείθεν εἰς Ζαγοράν, οἱ ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, ἐθεώρησαν καλὸν νὰ μείνωσι καὶ νὰ στείλωσιν ἐπιτροπὴν εἰς Κουκουράβαν νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ Ἀμούσαγα.

Καὶ ἐξέλεξαν τοὺς: 1) Γρηγόριον Τζίκαν, 2) Δημήτριον Μακρῆν, 3) Θεοδ. Μπαλταγιάννην, 4) Ἰωάννην Κουρδοῦμπην, 5) Νικόλαον Βασβανᾶν, 6) Ἀθανάσιον Εὐσταθίου, 7) Γεώργιον Παπαθανασίου, 8) Ἰωάννην Παπαγεωργίου. Μετ' αὐτῶν ἐξεκίνησεν καὶ ὁ ἐκ Κουκουράβας Ἀπόστολος Γαλάνης ράπτῃς, εὐρισκόμενος ἐν Βουλγαρινῇ καὶ ἐπιθυμήσας νὰ ὑπάγῃ στὴν οἰκογένειάν του.

Τὸ θαυμαστὸν εἶνε ὅτι ἐκ τῶν ἀποσταλέντων τινές, ὡς ὁ Γρηγ. Τζίκας καὶ Νικ. Βασβανᾶς, πρὸ ὀλίγου ἐπέστρεψαν

ΜΟΝΗ ΞΕΝΙΑΣ: Πεδίον μαχῶν τοῦ 1878

ἐκ τῆς μάχης τῆς Κουκουράβας, οἱ δὲ ἄλλοι ὑπεδέχθησαν ἐνθουσιῶντες τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐφιλοξένησαν αὐτοὺς πλουσιοπαρόχως. Φαίνεται ὅτι δὲν τὸ ἐλεποτολόγησαν. Παραλαβόντες δὲ καὶ ἓνα βλάχον ὡς ἀγωγιάτην, οὐ τὸ ὄνομα δὲν ἠδυνήθηεν νὰ μάθω, ἐξεκίνησαν διὰ Κουκουράβαν, καὶ ἔφθασαν πέντε λεπτά ἔξωθεν ταύτης δυστυχῶς (διότι διεδόθη τότε, ὅτι, ἂν εἰσήρχοντο ἐν Κουκουράβῃ καὶ ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἔλευσις των εἰς ὄλον τὸν στρατόν, δὲν θὰ ἐθανατώνοντο) ὅπου, ἡ πρωτοπορεία τοῦ ἐκκινήσαντος στρατοῦ τοῦ Ἄμουσαγα, συνέλαβε, καὶ μαζί ἐπροχώρησαν διὰ Βουλγαρινήν.

Ἦκολούθει τούτους μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ὁ Ἄμουσαγας μετὰ πολλῶν Τούρκων Ἀληφακλαριωτῶν, ἐν οἷς ὁ Ἐμὶν Ἀγᾶς (ὅστις διέμεινε ἐν τῷ ἑλληνικῷ χωρὶς νὰ πάθῃ τι!) καὶ ὁ φοβερός Ἰμβριάμαγας, ιδιοκτήτης τοῦ Κιρμιλῆ, ὅστις ἀπέθανε ἐδῶ ἡσυχώτατος!

Μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου Κουκουράβας—Βουλγαρινῆς, ὁπόθεν μία πάροδος, ὁδηγεῖ εἰς τὴν Μονὴν Καμπάνας, γίνεται συμβούλιον τοῦ ἀρχηγοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐντοπίων Τούρκων περὶ τῆς τύχης τῶν δέκα, καί, ἀπεφασίσθη, ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ παρακειμένου ρεύματος ἐν μιᾷ καὶ νῦν ὑπαρχούσῃ χαράδρᾳ ἀποτόμῳ καὶ λογχμῶδει νὰ φονεθῶσι, παρουσία τῶν αἰμοχαρῶν Ἀληφακλαριωτῶν, τοῦ Ἄμουσαγα ἀναχωρήσαντος διὰ Καμπάναν μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἵνα φανῇ, ὡς ἄγνοοι.

Μέρος (λέγεται ὡς 50 ἄνδρες) τοῦ στρατοῦ τούτου κατεβίβασε τοὺς δυστυχεῖς δέκα ἐν τῷ Γολγοθᾷ, καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν κύκλον μετὰ τὰ ξίφη στὰ ὄπλα. Καὶ ἐκεῖ, ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ λόγχμῃ, πού δὲν ἠδύνατο τις ἐλεύθερος νὰ διασχίσῃ, ἤρχισαν νὰ τοὺς σουβλίζουσαν ἕνα-ἕνα, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐπιζώντων θυμάτων, θρηνοῦντων ὀδυνηρῶς (ὡς μᾶς διηγείτο ὁ Ἐμὶν Ἀγᾶς, προσποιούμενος μετάνοιαν). —Τζάνουμ κ' ἐγὼ δὲ μπορούσα νὰ βαστάξω· ἔκλεισα τὰ μάτια μ' μετὰ τὰ χέρια μ' νὰ μὴ γλέπου!

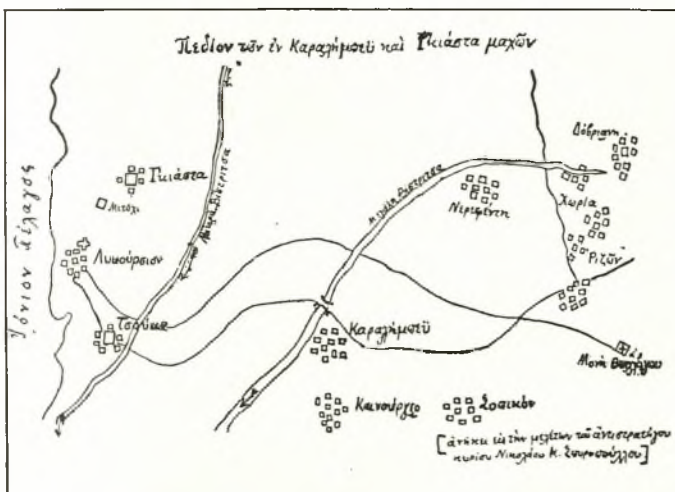
Καὶ τότε ὁ πάππος μου Ἰω. Κουρδούμπης, φίλος τούτου ἐζήτη, κλαίων, βοήθειαν:

—«Ἀμάν, Ἐμὶν ἀγᾶ, γλύτωσέ με· δὲ λυπᾶσαι τὰ παιδιά μ'»
—«Τί νὰ σὶ κάνω, μπὲ γκιάν', δὲ μπορού» εἶπεν.

Ὁ δὲ Νικ. Βασβανᾶς, καίτοι εὐρίσκετο σὲ τέτοια θέσι, κυκλωμένος δηλ. πανταχόθεν, ἐτόλμησε καὶ ἔκαμε νὰ φύγῃ, ὠθήσας μερικοὺς εὐρισκομένους πλησίον Τούρκους καὶ ἄλλους κτυπήσας, ἀλλὰ ἐκερματίσθη ἀμέσως μετὰ τὰς μαχαίρας ὑπὸ τῶν ἄλλων προσδραμόντων λύκων!

Οἱ γόοι τῶν θυμάτων ἀντήχουν ἀπαίσια στὴ φοβερὰ ἐκείνη ρεματιά, ἀλλ' εἰς μάτην. Βεβαίως τὰ θύματα, ἡμιθανῆ εἰσέτι, ἀνελάμβανον οἱ παρακείμενοι νὰ τὰ τεμαχίσωσιν ἀνηλεῶς! Κατόπιν συνέλεξαν ἐν βίᾳ τὰ τεμάχια τῶν

ΚΑΡΑΛΗΜΠΕ·Υ·-ΓΚΙΑΣΤΑ: Ἐπιχειρήσεις 1978

μαρτύρων ἐν τῷ λάκκῳ καὶ ἐσκέπασαν προχείρως δι' ἄμμου καὶ κλαδίων καὶ ἔφυγον, ἵνα μὴ γνωσθῇ ἀμέσως ἡ αἰμοσταγῆς αὕτη πρᾶξις των. Διότι εἶχεν ἀκουσθῆ ὅτι περιήρχετο ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν Καιρῶν τοῦ Λονδίνου, ὁ ἀειμνηστος Ὀγλ, μετὰ τοῦ συνακολούθου του Ἰω. Βογιατζῆ ἢ Ἐγγλεζογιάννη (κατόπιν Δημάρχου Κασθαναίας).

Ἀληθῶς, τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔφθασεν ὁ Ὀγλ, ἔμαθε τὸ ἀποτρόπαιον ἔγκλημα (πῶς; δὲν γνωρίζω) καὶ μετέβη ἐπὶ τόπου, καὶ εἶδεν ἔμφορος τὰ σεσωρευμένα τεμάχια τῶν μαρτύρων, προκαλοῦντα τὴν φρίκην καί, ἀνασκαλίσας ἔλαβε τὸσους δακτύλους τῶν χειρῶν τῶν σφαγιασθέντων, ὅσοι ἦσαν, ἔθεσεν ἐντὸς φακέλλου καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Μονὴν Καμπάνας, ἀπέχουσαν μίαν ὥραν, πρὸς συνάτησιν τοῦ αἰμοχαροῦς ἀρχηγοῦ, ὃν εὔρε καθήμενον δῆθεν ἀπαθῶς καί, διερμηνεύοντος τοῦ Ἐγγλεζογιάννη, μετὰ τοὺς συνήθειαι χαιρετισμοὺς διημεΐφθη ὁ ἐξῆς διάλογος:

— Τί γίνονται οἱ 10 Βουλγαρινιώται, Ἀγᾶ, πού ἦλθον νὰ σᾶς προσκυνήσουν;

— Μπελμέμ κί... δὲν ξέρω ἀπήντησεν οὗτος.

— Πῶς δὲν ξέρεις; Αὐτοὶ κίνησαν ἀπὸ τὴν Βουλγαρινὴν γιὰ Κουκουράβαν—καὶ ἔως τώρα δὲν ἐφάνησάν σου.

— Μπελμέμ, τζιάνουμ!

— Ναί; Δὲν ξέρεις; (καὶ ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν τσέπην του τὸν φάκελλον μετὰ τοὺς δακτύλους· τὸν ἀνοιξε). Αὐτὰ τὰ δάκτυλα τίνων εἶνε;

Ἐμεινε ἀναυδος ὁ Ἄμουσαγας, προσεπάθησε νὰ δικαιολογηθῇ, καὶ ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ του ἐγένετο τοῦτο, καὶ ὅτι τοὺς δράστας θὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς.

— Αὐτὰ τὰ δάκτυλα μετὰ τὸ αἶμα ἐν φακέλλῳ θὰ στείλω στὸ Λονδίνον, ἵνα ἐννοήσῃ ἡ Εὐρώπη ποῖον λαὸν ὑποστηρίζει· καὶ ἔφυγεν ἐξωργισμένος διὰ τὸν Βόλον, ὅπου, ὡς γνωστόν, ἐφονεύθη ἐν Μακρυνίτση, ἔλεγον ὅτι ἔγραψε πυρίνους ἀνταποκρίσεις πού προὐκάλεσαν ὑψίστην ἐντύπωσιν στὴν Εὐρώπην.

Ἐνθυμοῦμαι, καίτοι μικρός, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας, φεύγοντες ἐκ Κουκουράβας πανοικεῖ, διήλθομεν τῆς ὁδοῦ ταύτης καί, κατ' ἀπαίτησιν τῆς μητρός μου ἐπιθυμούσης νὰ ἴδῃ τὸν πατέρα της Ἰω. Κουρδούμπην, παρεμερίσαμεν τῆς ὁδοῦ καὶ ἦλθομεν ἄνωθεν τοῦ βωμοῦ, καὶ εἶδομεν τῶν σωρῶν τῶν θυμάτων, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐπὶ τινὰς στιγμάς, καὶ ἐφύγομεν διότι ἐτρόμαξαν οἱ μεγάλοι πρὸ τοῦ φοβεροῦ θεάματος!

Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται εἰσέτι «σ κ ο τ ω μ ἔ ν ο ι», ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐλέγετο ὅτι οἱ διερχόμενοι νυκτὸς ἐκεῖθεν ἤκουον τὰς οἰμωγὰς τῶν μαρτύρων κατὰ διαφόρους φωνάς, ὅσοι οἱ θανατωθέντες, προκαλοῦσας τὸν τρόμον, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ μετατρέχωσι τὸν δρόμον πολὺ ἄνωθεν.

Βεβαίως δὲν ἐφώναζον, ἀλλ' οἱ τότε, ἔχοντες νωπὰ τὰ γεγονότα διὰ τῆς ψευδαισθήσεως, ἐφαντάζοντο πάνυ δικαίως, ὅτι ἤκουον τοὺς θρήνους εὐκρινέστατα! Ὁ πατήρ μου μάλιστα, ὅστις ἦτο ὀπωσοῦν πολυμαθῆς (διδάσκαλος τοῦ τότε καιροῦ) καὶ παρὰ τὴν ἄνω ἐξήγησίν μου ἐπέμενε τότε, ὅτι τοὺς ἤκουσεν ὁσάκις διήλθεν ἐκεῖθεν, καὶ μάλιστα μίαν νύκτα, τόσον φόβον ἠσθάνθη, ὥστε ἔφθασεν ἐν Βουλγαρινῇ ἐν ἀφασίᾳ! Ἐξ ἧς μεθ' ὥρας καὶ μετὰ περιθάλψεαι τῶν ἐκεῖ συγγενῶν του ἀπηλλάγη, ὅτε διηγῆθη αὐτοῖς τὸ συμβάν ἐν ταραχῇ. Εἶχε δίκαιον; Σκεφθῆτε.

Ἐν Κεραμιδίῳ τῇ 10 Νοεμβρίου 1929

ὁ ἔγγονος

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΔΟΥΜΠΗ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Δ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ
Δημοδιδάσκαλος ἐκ Κουκουράβας

† Ο ΚΙΤΡΟΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ι. ΦΑΡΜΑΚΗΣ

Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ

Ν. ΑΞΕΛΟΣ

Δ. ΤΕΡΤΙΠΗΣ

Χ. ΛΕΛΟΥΔΑΣ

Δ. ΕΞΑΡΧΟΣ

Χ. ΧΟΣΤΕΒΑΣ

ΟΡΚΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΟΥ 1878